

V Ameriki napravljajo po 5 čevljev saksebi razore; potem naredijo po poldrugem čevlju narazen luknjice, v ktere po več zrn semena položijo. Mesca avgusta, septembra in oktobra dozorijo mešički, in zdaj se vsako jutro z roko nabirajo. Predolgo čakati se s tem delom ne sme, sicer veter odpiše prezrele kosmiče ali pa jih prah in mrčes pomaže. Tudi vreme mora biti lepo, ker najmanj mokrota zaredi plesnino.

Ko se je bombaž iz mešičkov pobral, se mu z roko ali pa z mašinami seme otrebi, in zveže se v bale ali žaklje.

Druga sorta je grmasti bombaž, to je, taki, ki raste kakor grmovje. Podoben našemu bezgu, raste skoraj povsod kjer se zelišna sorta bombaževa nahaja. Kakor je podnebje, tako hitreje ali bolj počasi raste. V zahodni Indii raste od 2 do 3 let, v Egiptu 6 do 10 let.

Zatem pride drevesna sorta; bombaž ta raste kakor drevo, in od tod, kakor smo že gori rekli, nemško ime „Baumwolle“, po kateri so skovali našo „pavolo“.

Še več družih sort je; al niso toliko prida kakor imenovane tri. (Dal. prih.)

Nekaj o liberalni in národni stranki.

Dobrovoljno premišljevanje za gospoda in kmeta.

M. — Ko sem pred nekaj tedni iz poglavitnega mesta v stransko mestice popotoval, sem potrpežljivo poslušal, kako sta dva priletna moža, pretehtovaje sedanje naše javno življenje, mnogo kramljala o narodnem gibanju, posebno Slovanov v Avstrii, in kako je možakov eden, rojen Nemec, z očitno nevoljo izustil: „Kaj nam hasne to ustavno življenje? Komaj so državljani zadobili nekoliko svobode, precej, kakor bi bil dregnil v osje gnjezdo, se je unela razprtija med narodi in očitna nepokorščina! Ogri in Hrvatje nečejo v državni zbor, Čehi in Poljaki tam sedijo, kot da bi samo razkazovali narodno obleko in nečejo se udeleževati najvažnejših pomenkov o dnarstvenih rečeh in družih. Slovani, Madjari in Romani se kavsajo in ravsajo med sabo, in zabavljajo nemški kulturi in visokim klobukom. Povsod se kaže in kalí upor in želja nerednosti; podirajo se stebri svobode, spodkopuje se moč velike, edine Avstrije v veliko veselje sovražnikov države sploh, posebno pa v škodohlepni zasmeh skrivnih spodlezovavčev ustavne državljanske svobode.“

Take in še hujše besede sem čul iz gospodovih ust, in komaj sem se iz ljubezni do pokoja zdržal, da se nisem vtaknil v pogovor in zavrnil gospodoma brezumno njuno besedovanje. Podučiti bi bil moral gospoda, pa po presoji njunih obličij se mi je zdela vsaka beseda prazna slama, in molčal sem raje ter sklenil, o takih pogovorih tudi v prihodnje molčati. Ker sem pa enake pogovore pozneje večkrat in v več krajih čul, in menim, da so tudi marsikteremu bravcu „Novic“ uho žalile, naj izpovem tukaj, kolikor je mogoče, ob kratkem svoje misli o tej reči, nekterim bravcom v pojasnitev vprašanj sedanje dōbe, nekterim pa, kar je bolje, v spodbujo oglasila lastnih enakih ali nasprotnih misli.

Vsem v spominu je še tista dōba, ko je bila večini ljudi, ki se štejejo med omikane in ktere mi Slovenci sploh „gospode“ imenujemo, v javnem pogovoru beseda o ustavni državi in napredku zelo neprijetna reč, ktera jim je napravila neko molčečnost in šepetanje na ušesa, govorniku takih reči pa postranske poglede in večkrat tudi žugajoče besede, ako ne kaj hujega. Sploh nevarna reč je bilo politikovanje, ako se v tem razume prosto razodevanje svojih misel o javnih zadevah. Kar pa je Avstrija po blagodarju presvitlega cesarja oklicana ustavna država, vzdignili so se politiki po vseh kotih, kakor gobe izrastejo za deževnim dnevom. Kdor je le kaj več znal, kakor hruške peči, vsak je postal politikar, in imel je v žepu kak načrt za poboljšanje

dnarstva, odpravo državnih dolgov, napredek gospodarstva, izpeljavo verske prostosti, narodske ravnopravnosti in sploh toliko poprej nezaslišanih reči. Toliko se je besedovalo pri vinu, pivu in žganju v kratkem času, kakor poprej ne v dolgi dōbi in na čudne viže. Eni so govorili parlamentarično pod redno oblastjo voljenega predsednika ali kučegazde, pri drugih je veljala vmes vržena beseda brez reda, pri tretjih pa je govoril in obveljal, kdor je z močnim glasom vse druge preupil. Kakoršna je bila družba, tako je bilo besedovanje, taki tudi sklepi, ki so se izcimili iz nevredjenih misel. Opazovavca je pa pri takih govorih malokdaj veselje obhajalo, temuč večidel groza ali smeh, pri tretjih se je pa vrnil domú z bolnimi ušesi.

Kakor velik pa je bil razloček med dokazi in sklepi raznih govornikov, vsi pa so vendar bili v tem edini, da ljubijo prostost (svobodo) in napredek; vsi so izgovarjali željo vse poboljšati, vse prenarediti, in rekli so temu liberalnost (svobodoljubje) in sami se le imenujejo „liberalci“.

Vendar nekoliko se jih je našlo, ki so pri takih politikarjih kimaje z glavo vprašali: kaj da pomeni ta nova beseda v Avstrii: liberalnost?

Mi Slovenci, kterim je pomen te ptuje besede popolnoma neznan bil, akoravno smo že davno imeli želje po napredku, ki tudi po stari navadi ne moremo trpeti ptuje besede v svojem jeziku, nismo je vedili drugači posloveniti, kakor z besedo: národnost, ktera beseda je tudi sploh obveljala. Ker pa beseda národnost nazaj predstavljena v ptuje jezike ne zaznamova ravno „liberalnosti“, ampak nekako „nacionalnost“, se je za besede voljo naša domovina, kakor čitam v mnogih časnikih, razšla v dve stranki, kterih ena, ki za prostost ne dovoli slovenskega imena, se imenuje naravnost „liberalna“, v nekterih dopisih tudi „liberalna nemška stranka“, druga bolj ponižna stranka je pa imenovana po domače „narodna stranka“, ako je mogoče, da, kdor je domá, more le stranka biti! V živem gibanju sedanje dōbe pa skoraj ni mogoče, da bi dve stranki posebno v mali deželi med sabo mirovale, in se spodobno kakor sestrici spoznavale; ampak rad se uname skrnoben prepír, sovraštvo in razujzdano bojevanje namesti koristnega, vzajemnega, slavnega cesarstva svobodnih državljanov vrednega vedenja, posebno če se ktera stranka v ljubezni do svojih namenov spozabi, in proti nasprotnici rabi nespodobno orožje.

Ali ste pa ideji, na ktere se opirate te dve stranki, med sabo nasprotni, po njunih naravah ali po napačni izpeljavi in nepravem razlaganju, moramo najprvič preiskati vse in se pri tem nekoliko ozreti na njuno bitje, prikazek in upljiv v zgodovini evropskih držav v nedavno pretečenih dōbah.

Prirojeno je ljudem nekako hrepenenje po zboljšanju dosedanjosti in spremenu javnega življenja po teku in terjatvah časa in okoliščin kraja, pa v poprejšnjih po vsem bolj tihih časih se to ni tako očitno skazovalo, ampak potrebne preuredbe so se ravnale v časnem teku polagama, — vendar gotovo, in premembe ena za drugo so bile majhne in zmerne, ker so šle po stopinjah nevstavljenih in nemotene. Odkar je pa to naravno zboljševanje tū in tam jelo zaostajati, se je večkrat tudi pred sedanjim stoletjem preuredba tirjala siloma, s krvavim orožjem v rokah. Posebno končna dōba 17. in začetna 18. veka se je od poprejšnjih precej ločila z zadrževanjem državskega napredka; bila je ona tista dōba, v kteri so se skoraj povsod ustavnim stanovom kratile pravice, udeleževati se ravnanja javnih zadev, v kteri se je z geslom ravnovažnosti evropskih držav ustanovilo kot vodilo državne politike spodlezovanje in podpihovanje med državami, in je zginila med vladami kršanska ljubezen, ko je vsaka država menila sebe toliko bolj trdno, kolikor bolj so oslabele sosedne. Takrat je tudi obveljala misel, da ohranitev Turčije, te ne-

omikane, nekršanske, nepopoljšljive države, je za mir in ravnovago evropskih držav potrebna, in se mora celó z orožjem v rokah braniti. Pa že konec zadnjega stoletja je prinesel grozovito narodno prekucijo, ktera se je celó s kraljemorom oskrunila, in v nasledkih svojih pretresla stebre skoraj vseh evropskih držav. Od tiste dôbe je pač nehal mir med narodi v stari Evropi in mladi Ameriki; vrstile so se mnoge prekucije, da se ogenj ustaj in upora nikoli ni popolnoma ugasil, in vladanje po tisti dôbi je sploh postalo bolj težavno.

Vodilna misel tistih prekucij bila je prostost besede in misli, enakost vseh ljudi pred postavo, vseh enaka pokoršina in pravica, proti vladi pa podvračanje njeno pod državljansko priglednost in naložbo dolžnost, katerih izpolnjevanje naj varujejo izvoljenci naroda. Kakor pa so te misli modroslovci modro izmislili, tako napčno, tako silovito so jih izpeljavali ljudje, ki teh misel in časnih okoliščin niso umeli. Tako so izpeljave teh idej bile povsod silovite in nagle. Velika prememba v enem hipu pa ni naravna in je tedaj škodljiva, kar je pokazala tudi zgodovina sedanjega veka. Zanimare preteklih dôb so se krvavo maščevale s silnimi prekucijami; pa tudi te nagle premembe in nove stavbe na njihovi podlagi niso mogle stanovitnosti zadobiti, ampak mnogo bojov, mnogo zakrito in zavratno zatiranje je prestala mlada ta prostost v večini omikanih držav, ktere je zadel naval na Francozskem začete prekucije; in tudi zdaj se še ni popolnoma utemeljila in udomačila. Ni moglo biti drugače; kar je izhajalo iz modrijanskih sklepov, ne iz splošne želje državljanov, ki bi se zavedli pravičnih trjatev, ni moglo imeti narodne podpore, in dolgo se je moralo pripravljati in popravljati, da se je v umni izpeljavi skazalo sploh dobro in koristno.

Ta bolj in bolj razširjena liberalnost francozke rodovine pa nima samo tega madeža silnosti in nestanovitnosti, ampak še družega, kateri se pa v zgodovini do sedaj ni tako očitno škodljiv pokazal.

Velik nagib želja po obširnem zboljšanju javnega življenja je bila različenost raznih stanovskih, osebnih in deželskih pravic, ktere se po modroslovskem prepričanju o enakosti vseh ljudi in stanov ne dajo zagovarjati; pa nastale so po zgodovinski poti ne brez vzroka.

Ko so se te različenosti pravic mahoma odpravile v resnični ali zdatni prid občinstva, so se zavrgle tudi marsiktere razlike, ki se dajo po državnih okoliščinah zagovarjati, katerih obstanek za občinstvo ni samo neškodljiv, temuč po okoliščinah oseb, kraja ali drugih važnih razmer potreben. S tem oglašanjem vseh posebnosti nekterih zgodovinskih naredb, s tem merjenjem vsega z enim merilom se je ustanovila tista tako imenovana centralizacija, ki opravlja vse, povsod in vsaki čas po enem kopitu. — Vodilna misel te centralizacije, izhajajoče iz liberalnosti, kaže po kratkem modroslovnem sklepu, da, če se poenačijo vsi udje države, če se odpravijo med njimi naredbe, ki so jih poprej ločile in mejile, se more porabiti veliko moči, ki so poprej nameravale ločitev, zdaj za splošne državne namene, in bolj krepko mora vlada postati v znotranjih in zunanjih razmerah. Pa pozabilo se je pri tem vprašati: ali je to uničenje vseh posebnosti, ta enakomerna strimba tudi naravna in sploh zaželjena? Ker pa ni naravna in zaželjena vsem državljanom, se je pozabilo pomisliti, da nenaravna, tedaj prisiljena strimba porabi več moči za svoj obstanek, kakor naravne navajene različenosti med mejami ene velike države. Vendar kjer se je ta na modroslovni podlagi zidani liberalizem vpeljal, vpeljavala se je tudi centralizacija, ki tudi nima nobene zgodovinske podlage.

(Dalje prihodnjič.)

Prostost srca.

Alj srce Tvoje je brez vse težave?
Kaj ne pozná še britkih ran?
Alj treba ni mu nič tolažbe?
Alj vsem bridkostim stoji v bran?

Alj Ti še bistro Tvoje oko sije?
Alj še veselo se smehlja?
Alj srce v prsih mirno bije?
Alj ne pozná še tug svetá?

Te le narava more veseliti?
Še družih nimaš Ti želja?
Kaj neki more le-tó biti? — —
Jaz menim le: prostost srcá!

Malica G. *)

Dopisi.

Iz Trsta 23. sept. — „Tržaška okolica mora prej ali pozneje svoj slovenski jezik zgubiti in italijanska postati“, mi je nedavno rekel neki „italianissimo“, ko sem vprašan, v katerem jeziku se pridigova pri sv. Ivanu, tržaškem predmestju, odgovoril mu, da se beseda Božja ondi oznanuje v jeziku, ki ga razumejo in govorijo poslušavci, to je, v slovenskem. Takih prerokov, ki nam Slovanom napovedovajo pogin, ker ga želijo, med nami je dovolj — preobilno, sem si mislil; vendar kdor tanje pozná prebivavce tržaške okolice tudi najbližnje, nima straha, da bi se izpolnile želje krivičnih lahonov, ker silen je duh časa sedanjega, vsemogočna, skoraj bi rekel, je narodnosti ideja, ona, ki „ducit volentem, trahit nolentem.“ Kakor povsod, opira se tudi pri nas nada vesele prihodnosti na mladino, in koliko dobra šola pospeševa zbudo narodne zavesti v mladeži nježni, znano je vsemu svetu. V tem oziru zaslučuje očitno pohvalo šola pri sv. Ivanu, česar smo radostnega in ginjenega srca prepričali se pri javnem izpraševanju 20. sept. in sledečo nedeljo pri slovesni delitvi šolskih daril. „Že prav, že prav!“ — me bo zavrnil ta ali uni — „nimaš o drugem pisati, pa krhaš svoje gosje črtalo o šolskih rečeh in prenapetih pohvalah po navadi marsikterega dopisnika.“ Ne, dragi moj, ni tako! Veruj mi, ako bi živil kjerkoli si bodi na Krajskem, besedice ne bi zinil o tem; ali tukaj na pragu Trsta, kjer nas poplaviti želi in preti silno morje nalezljive italijanske kulture, neutrudljivo prizadetje za splošno omiko in izobražo na slovenski podlagi in goreča unetost za obudo narodne svesti tako vrlih učnikov, kakoršna sta naš gospod učitelj Ivan Piano (česke krvi) in naša gospá učiteljica Katarina Marini-Mihaljevičeva (Ljubljancanka), zaslučuje več ko pohvalo po goli dopisniški navadi, zaslučuje spoznatvo in pohvalo v pravem pomenu besede. Ne bom na drobno popisoval omenjenega izpraševanja in slovesnosti pri delitvi daril (slovenskih), ne morem pa vendar opustiti, da ne bi omenil nekoliko besed iz zanimivega govora, ki ga je govoril učenec bistre glavice, Ivan Črnogoj. Naštevaje namreč, koliko koristnega in potrebnega so se učili in naučili v letu preteklem, rekel je končno z milim, sebi vlastnim glasom: „Ali kako in kdaj bi mogel naštetiti vse, česar smo se naučili? Dostavljam tedaj le še, da vsega tega smo učili se v maternem jeziku, v mili nam slovenščini, ktera nam je ljuba in draga, kakor detetu majka njegova.“

L. Primčekov.

Na Reki 20. sept. Podajte, ljube „Novice“, tudi meni mal prostorček, da oznam žalostno prigodbo, ktera se je včeraj večer pri nas zgodila. Neki fant S...., mizarski

*) Kar nam togotna smrt je vzela nepozabljivo Josipino Turnogradsko, vtihnili je Vila slovenska — nobena domorodkinja ni prijela za liro domačo. Vi pa, ljubeznjiva Malica, ste spet glas dala liri slovenski — in kako morete še vprašati: „ako Vam ustrežem s pohlevno pesmico svojo?“ — „Dobro došla mila pesmica!“ — je odgovor cele domovine. Vř.

Ogled po domačii.

Jarenina.

Iz Jarenine poleg Maribora 5. okt. = Unidan so „Novice“ želele kaj več o Jarenini zvediti. Jarenina je stara fara dve pičle uri od Maribora blizu železnice v rodovitnem prijaznem jareninskem dolu. Za cerkvijo, kjer se na vratih še zdaj nahajajo neki, prej ko ne rimski, kamni, stoji na prejšnem pokopališču precej obširna kapelica, o kateri gré med starim narodom govorica, da je slovanski apostelj sv. Metod na svoji poti v Rim sv. mašo služil. Kar se stavbe tiče, je govorica verjetna, kajti prej ko ne je vidila rimske čase. Zgodovina pa nam jasno pripoveduje, da je sv. Metod delal kakor blagovestnik v Kocelovi deželi, ki je segala od blatnega jezera skoraj do koroške meje. Na blatnem jezeru je imel grad, ki ga stari nemški zgodovinar imenuje „Moosburg“, kar je gotovo v neki sorodnosti z imenom „blatno jezero“. Zgodovina in stavba tedaj ne govorite zoper ono narodovo govorico. Dan-danas se v kapelici, ktero našim bravecom drugikrat bolj natanko opisati hočem, ne bere več sv. maša. Pravijo pa stari ljudje, da še pomnijo, ko se je to godilo. Posvečena je, kakor pravijo, sv. Mihaelu, kajti imenuje se „Mihealova kapela“. Kar se je unidan po „Slovenskem Prijatlu“ pripovedovalo, da se ta kapelica popravlja, to ne velja o tej, ampak o drugi čisto novi kapelici na sedanjem pokopališču, ktero je pobožnost pridnih Jareninčanov v Božjo čast in tolažbo vernih sere postavila. Kakor čujem, Jareninčani, ki so za Božjo čast in povzdigo svojega slovenskega naroda lepo zavzeti, bi bili pripravljeni v vredjenje te zgodovinsko prevažne kapelice kaj storiti, kajti Bog jih je obdaril z zdravo pametjo, z dobrim srcem, pa tudi večidel z obilnim premoženjem, oni tedaj vedó, kaj jim služi v čast in hvalo, kaj s svojimi sredstvi izpeljati zamorejo.

Za obhajanje tisočletnice sv. Cirila in Metoda bi bila tedaj Jarenina resnično ne le po svojih zgodovinskih spomenikih, ampak tudi po svoji legi pred drugimi kraji poklicana. Slišimo, da v Mariboru prestavlja neki gospod dr. Bily-ovega Cirila in Metoda iz českega, ki je nek prav lepa za narod kakor navlašč priležna knjiga. *) Z Bogom.

Nekaj o liberalni in národni stranki.

Dobrovoljno premišljevanje za gospoda in kmeta.

(Dalje.)

V naši Avstrii se je liberalizem v misli in besedi konec zadnjega veka posebno za cesarja Jožefa II. močno razširil. Djansko se je pa od te ideje vpeljati poskušala samo centralizacija v začetku z malimi poskušnjami, pozneje vedno obširniše po izgledu skoraj vseh evropskih držav, katerim je francozka vlada pot pokazala. Toda v Avstrii so za centralizacijo druge razmere kakor na Francozkem. Ne bom se na drobno spušal v razločke velike, ki so v zgodovinskem, krajnem in narodnem obziru med Francijo in Avstrijo, — znane so vsakemu, ki le nekoliko to in uno državo pozná; omenim le to, da v tem, ko na Francozkem se vès narod spoznava francozkega in ni nobenega protistva jezičnega, živi v Avstrii enajst narodov v večih ali manjih mejah, ki se ločijo po zgodovinskih spominih, po običaji in posebno po jeziku, in kako različne so tudi sto-

*) Tudi slavní gospod Matija Majar namerava izdati enako knjižico; o tej zadevi nam je pisal le-to: „Jaz imam uže na čisto spisano knjižico, koja bi obsegala 7 tiskanih listin (pól), to je, življenje sv. Cirila in Metoda in osnivanje in razširjenje slavjanske literature. Prav zanimivo je to citati. Ta knjiga bi bila na slavu 1000letnega goda 1863. Spisana je v takem narečji, kakor undanji oglas moje slovnice, na jedne strani z latinskimi črkami, na drugi pa s cirilskimi; ker je k česti sv. Cirilu. Gosp. Rački je že uže izdal življenje sv. Cirila in Metoda; pa moja knjižica je tako osnovana, da bi mogla tudi zraven une še dobro obstati.“

toka po srcu in njegovih velikih žilah zavolj kakošne organske overe v srcu, včasih začasni naval krvi v srce po preveč nabasanem vampu itd. Pa vse hitro mine, tako, da je le začasni tisk na prsne organe, da človeku ali živini tako rekoč začasno vzame sapo. Ali je pa to ali uno krivo, je potreba natanjčne preiskave, in še ta ne razjasni vselej, kar je v drobu skrito. Ljudí zdravniki nikoli ne ozdravljajo zavolj zginljive „môre“, ampak če prsni tisk izvira iz hude srčne ali pljučne bolezni. In taka je tudi pri živini. Ako „môra“ ni škodljiva bolezen, marveč še taka, da se preišči dobro redijo, pustimo jih, naj jih tlači, zakaj brž ko ne pri taci „môra“ ni vzrok, ampak nasledek dobro rejene, krvipolne, vampaste živine. — Sicer pa smo Vam, dragi gospod, hvaležni, da ste nam priliko dali za pričujoče razjasnilo, ktero morebiti ne bo brez vsega prida.

Kobilice gojzdom škodljive.

Iz Loma blizu Soče. — Nekega dné se podam to poletje na eno prelepih senošet, ki se okoli Loma iz več majhnih vasic obstoječega vzdigujejo, in ga kot zelen venec obdajajo, kar zapazim od daleč proti zahodu gojzd rujav. Čudno se mi je zdelo, viditi o tem času velik kos gojzda v tej podobi, med tem ko je okoli in okoli vse zeleno. Lansko leto, ko je bila strašna suša tudi tukaj vse posušila, bi ne bil čudil se pri takem pogledu, ker mislil bi bil, da to izvira od suše, kar pa letos ni bilo mogoče, ker, hvala Bogu! ni bilo pri nas še znamenja te nadloge. Vprašam toraj memogredé kmeta: Je li morde gorelo v gojzdu, ker je tako posmojen? Z zavzetjem pa slišim, da so kobilice to naredile. Pri tej priči sklenem, podati se, kakor hitro bo čas pripustil, v imenovani gojzd, in se z lastnimi očmi prepričati, ali je kaj na tem. Res grem malo dni potem z razumnim kmetom v gojzd, in vidim, da je ravno tako, kakor mi je bilo povedano. Že daleč proč od tistega kraja, kjer je gojz objeden, nahajamo nenavadno število zelenkastih kobilic srednje velikosti, katerih bolj ko naprej greva, čedalje več vidiva. Vse je bilo živo pred nama, po pet in več jih je bilo na enem listu, kjer je bilo že bolj suho po tleh, so pa skakale, ko da bi dež šel. Kamor so segle, je grmovje in drevje, večidel gabrovo in bukovno, vse snedeno od tal do vrha, da je groza in da gojzd 6 oralov na širokem ima čisto pozimno podobo. Ako ne bo huda zima nastopila, ki pa v teh krajih večidel gospodari, in ne bo pokončala močne zalege, se je bati, da ne bi ti snedeni gostje iz juterne dežele pridrli iz gojzda do polja, ki je dozdej bilo pred njimi obvarovano, in da ne bi vseh pridelkov ugonobili. Po moji misli bi bil najgotoveji pripomoček zoper zalego kobilicno, ako bi se tla zasmodile, kjer so kobilice razsajale, kakor so na Ogerskem nekega leta delali, če se prav spomnim; vendar velja to le za polje in senošeti, zakaj gojzd bi po takem prišel v nevarnost.

J. G.

Za hišne potrebe kaj.

(Kako zamazati hišne peči). Ker se zima bliža in bo treba spet misliti na peči, naj povemo svojim bravecom to-le: Glina, s katero se navadno peči zamazujejo, rada odpada, in iz peči se jame kaditi, da ni moč dostikrat v hiši prestati. To napako sem že pri železnih kakor tudi lončenih pečeh popolnoma tako-le odpravil: Med 2 pesti ne premastne gline ali ilovice ugnjetem eno polo sivega, kosmatega papirja (Fliesspapier), ktere ga popred precej dobro z mlekom pomočim, z rokama tako dolgo in tako dobro, dokler se papir z glino do dobrega ne zmeša. Tako napravim precej gosto papirnato mažo, med katero še 1 lot železnega vitriola v prah stolčenega, pomešam; potem vse skupaj nekoliko z mlekom poškopim in še enkrat dobro pregnjetem. Ta maža se ne razpoka in dolgo dolgo trpi.

H. Kreuzburg.

pinje omike v teh prostranih deželah! Akoravno so pa različnosti med raznimi deli Avstrije na prvi pogled velike, se je vendar vpeljevalo enomerno vladanje pred letom 1848 samo v neogerskih deželah, po letu 1850 pa povsod, kjer je le kaka uradnija imela svoj sedež; pa namesti, da bi s tem, kakor so vpeljevalci centralizacije pričakovali, se bila država krepčala, boljšala, bogatila, sploh osrečevala in veči upljiv in čast pri sosednih državah zadobila, so se morali porabiti težko nakopičeni znoski, silne moči in toliko truda za idejo, ktere korist se ni hotla pokazati. Zato so poklicali presvitli cesar leta 1860 pomnoženi državni zbor na Dunaj, in cenivši njegove nasvete in predloge so z veličastnim razglasom (manifestom) oklicali diplom od 20. oktobra, ki je dal Avstriji novo državno-pravno podlago. Hvala Božji previdnosti in cesarjevi milosti, da se je s tem ustanovila ravnopravnost narodov in vsem jezikom podelila enaka pravica in postavna veljava, in tako napočila nova zora za razvitje narodov in slavo države.

S prenapeto centralizacijo in njenimi nasledki se je spodlezovala med narodi njihova najvidniša, najljubša posebnost: narodni jezik. Tudi taki narodi, ki poprej narodnosti niso na zastavo pisali, so zdaj, ko so se jeli bati za narodni svoj značaj, povzdignili glave in postali so glasni brambovci svojih pravic. Obudila se je ideja narodnosti. Strah, da mali narodi, za katerih ohranitev je Avstrija postavljena, umirati začnejo, se je polastil prvič mož, ki so dalje gledali, in nevarnost že od deleč zapazili. Od njih pa je v narode šinila zavest svojega značaja; ogrela se je ljubezen do milega jezika, podedovanih skoraj pozabljenih šeg in navad; poiskale so se stare pesmi, v katerih narod skazuje gorečo ljubezen do svoje domovine, do maternega jezika, in nove pesmi polne ljubezni do naroda so se hitro razširile med narodom in ž njimi viša zavest lastne veljave. Tako je ostala in se razširila ideja narodnosti nekoliko podobna začetku liberalizma, samo da je ona izšla iz prebuje vsacemu narodu prirojenega narodnega čutja in ponosa in je omikanega in neomikanega enako uneti zamogla; liberalizem pa po modroslovcih izmišljen in razširjen se le počasi in po omiki razširjati more, ako hoče biti njegov napredek naraven in stanoviten. Narodnost se v prvo opira na srce in čutje, liberalizem na um in dokaze. K obema, da sta popolna, mora priti še lastno prepričanje. Ktera ideja obeh pa potem daje več hrabrost, več ljubezen do sebe in trdnejo stanovitnost? Mar liberalnost?

Liberalizem je vstal iz želje, osebno prostost čez vse drugo v državi postaviti, in rodil se je v državi, v kateri ni bilo nevarnosti za narodnost. Narodnost pa želi nad osebno prostostjo svobodno razvijanje celega naroda, in vstala je v državah, kjer so se narodi balí ptujega upljiva. Liberalnost se povsod more razširjati. Narodnostna ideja se pa v sedanji podobi samo tam mora razvijati, kjer je ali en narod razdeljen v več nezedinjenih vlad, ali je pa v eno vlado zedinjenih več različnih narodov. Nezedinjen en narod želi zediniti svoje moči; zedinjeni mnogi narodi pa tirjajo le toliko svobode, da en narod družega ne preobvlada. S tem pa ravno vlada višo moč zadobi. Ako je mir v hiši, se več in bolj navdušenih brambovcov sovražniku more proti postaviti; narodi pa, ki po ustavnih pravicah mirno in v eni, veliki, močni državi skupaj živijo, že zavoljo svoje lastne ohranitve ne morejo želeti, da bi se ločili iz krepke, varne zveze; zato je Palacki že leta 1848 resnično besedo izgovoril rekši, da bi Slovani avstrijski morali Avstrijo napraviti, ako bi je še ne bilo!

Narodnost je omejena tudi po namenu, in tedaj razdivjati ne more, kakor brezkončni liberalizem. Ko je narodu obstanek in ohranitev lastnega značaja in jezika zagotovljen in zavarovan, narodnostna ideja neha biti, kar je bila, in ostane samo naroden ponos, in zavest lastne veljave — ena najboljših državljskih kreposti. Narodnost

tedaj po svoji naravi ne dela nikakoršnih prekucij, in nje trjatve so začasne in državam niso celó nič nevarne; — in vendar je mnogo sovražnikov ostalo zoper idejo narodnosti!

Velik vzrok sovraštva je bilo to, da so ravno Slovani, kateri so po rodu največi narod Evrope, pa v mnoge različne debla razkrojeni, to idejo kviško povzdignili. Ljudje, kateri so bolj vajeni upiti, kakor temeljito misliti, kateri niso spoznali pravega načela narodske prostosti, so zagnali hrup o strašilu „panslavizma“, češ, da mi slovanski rodovi hočemo eno edino veliko cesarstvo pod žeslom ruskim, tedaj pod vlado, ki ima toliko neslovanskih prvin v sebi. Kakor pa mi Slovani sploh to mislimo, so naše narodne želje panslavizmu ravno nasprotno; podvrženje vseh debel slovanskih pod eno bi bilo grob za razne narodnosti, in tudi nemogoče izpeljati; kdo namreč more misliti, da narodnost, ktero zoper enega branimo, bi družemu na vrat na nos žrtovali! Kakoršen je med Poljaki upor zoper rusko nadvlado, kakoršno je bilo še zdaj ne popolnoma izbrisano sovraštvo Malorusov do Moskovitov, tak bi bil upor tudi družih manjih narodov! Zedinjenje vseh plemen se nikjer ne želi, in še celó s silo bi se ne dalo izpeljati. Vendar strah pred velikansko državo vse slovanske rodove obsegajočo je mnogo Neslovanov, zlasti Nemcov, toliko osupnil, da so iz strahu postali sovražniki slovanske narodnosti; — pozabivši čisto, da še celó Nemci v vseh družih razmerah kot Slovani, in z enim književnim jezikom, zidajo eno edino Nemčijo s toliko gorečnostjo že toliko let, pa še niso in je menda nikoli ne bojo pripeljali tako deleč, da bi le podzidek ji napravili.

Vladoznanstveni modrovavci liberalnega imena pa so zavračali narodno idejo, ker se dá izpeljati samo do neke stopinje; zdela se jim je tedaj nepopolna in škodljiva, češ, da ustavlja pravo prostost in služi nasprotnikom državljske svobode, pa pomislili niso, da ideja narodnosti ravno zato, ker se dá izpeljati samo do neke meje, je prava in trdna podlaga občne liberalnosti, tako da v državi, v kateri se še niso spolnile pravične terjatve narodnosti, ne more obstati prava svoboda na stanovitni podlagi.

(Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovna drobtinica.

Je li „čitavnica“ slovenska beseda?

Naši nasprotniki so po znanih nemških časnikih kakor „Tagespošti“ in „Triesteri“ lagali, da za nemško besedo „Leseverein“ nismo imeli slovenske besede, in da smo mogli besedo „Čitavnica“ od Hrvatov izposoditi.

Pojdite med Muro in Dravo, tam čujete glagol šteti za „lesen“ in „zählen“, šteti je postalo iz čteti, po izmeni glasnikov čt v št, primeri izgovor: štiri iz izvirne oblike: čtiri, štrti za čtrti. Oggerski Slovenci in okoli Slovenjega Gradca namesto kateri govorijo šteri, glasnik k umehčavši v č, in sopet č v š.

Korenika je čí, z daljnim tvarivnim suffiksom čit. V sanskritu pomenja čí, sammeln, primeri berem sammeln in pa lesen, bratva die Lese in nemški lesen v dvojnem pomenu: lego et colligo. V sanskritu zato nahajamo: čaja, čiti, das Zusammengelesene, der Haufe. Iz korenike čí je slovensko: čísló, Zahl, kakor broj iz berem, toda tudi slovensko, ne samo hrvatsko, kakor nek dopisatelj v „Glasniku“ misli. Učeni jezikoslovec Teodor Benfey, gotinški profesor, pa piše: Aus dem Begriffe zählen, entsteht der Begriff zahlen (zato šteti = čteti tudi pomenja zählen), auszahlen, Jedem das Gebührende geben, daher slawi čest, Ehre, čtovati, štovati, ehren, in den Kompositen: počtenje, počtovanje, poštenje, počtovanje, Verehrung. (Benfey griechisch. Wurzellex. II., 232, 233).

Kakor je naš učeni gosp. prof. dr. V. Klun unidan v „Novicah“ lažnjivim dopisúnom priporočil več mitologične

razdelke. Vsak spis bi morali dobro presoditi možje, ki so trdni v tistem predmetu, o katerem govori, pa tudi jezikoslovci in taki, ki imajo uho za lepoglasje. Ni treba, da bi vsi presojevalci stanovali v Ljubljani.

Društvo bi skrbelo, da se knjig, ktere bi izdalo, kolikor mogoče med občinstvo spravi. Prav cenó bi se morale prodajati zlasti tiste knjige, ki bi bile namenjene šolam in prostemu ljudstvu.

Pravila bi imele vse to natanko določiti.

Tako društvo bi vživalo med narodom veliko zaupanje; po podružnicah in udih bi se lahko brez velike težave in stroškov mnogo knjig spravilo med ljudstvo; naše slovstvo bi dobilo središče in trdno stalo, narodnost krepko podpora in brambo, omika bi med nami vspešno napredovala, tujščini se vrata zapirala.

Rodoljubni in bistroumni možje! preudarite moj nasvèt in če ga potrdite, skusite, da ne ostane mrtev.

Fr. Cegnar.

Nekaj o liberalni in národni stranki.

Dobrovoljno premišljevanje za gospoda in kmeta.

(Dalje.)

Tisti, ki veljavo in moč narodnosti poznajo, vendar pa so njeni sovražniki iz neblagih namenov, pravijo, da je med Slovani samo mala stranka nositeljska narodne ideje. Toliko vendar že rekó, da je stranka, in tudi tajiti ne morejo, da se stranka množi. „Večina, pametna večina naroda — kričijo nasprotniki — se ne zmeni za take sanjarije in jih od sebe vrača.“ Od kod nek vejo ti možje kaj tacega?

Po naravi ima vsaka stranka tudi nasprotno stranko. Jeli pa med narodi s tako imenovanimi narodnimi strankami najti ktera stranka iz ravno tega naroda izhajajoča z izrečenim nasprotnim programom? Ni je. Ako je pa ni, kaj je potem narodna stranka? Skušajo pač tù in tam stranke na noge stopiti, ktere so si v tem podobne, da sovražijo in napadajo narode, ki se za svoje pravice pehanjajo, pa odkritim stopiti med narod, si pridobiti zaup in prijatle, jim ali ni mar ali ne mogoče; jedro svojega programa pa zavijajo v prijazne besede. Geslo „enakopravnosti“, ktero včasih rabijo, se tako malo ujema z njihovim ravnanjem, da ima „enakopravnost“ v njihovih ustih nasprotni pomen. Mar narodni besedniki ne tirjajo tudi enakopravnosti, ktera gotovo nima Janusovega obraza. Po osebah so pa ti „liberalni“ ravnopravniki večidel možje, ki niso rojeni iz naroda, med katerim živijo, ali, kteri po svojem stanu ali odgoji nimajo popolnoma prostih misel in besed, zraven pa tudi mnogi nevedneži, ali ljudje brez značaja, ki menijo, da je bolje za njih trebuhe, ako danes tako, jutri tako upijejo. — To je „liberalna“ stranka med Slovenci.

Kdo pa so govorniki naroda? Vsaj toliko so vsi omikani, toliko svobodni, da morejo prosto misliti in govoriti o javnih zadevah. Sinovi so naroda, med njimi poznani in spoštovani; oni poznajo želje in potrebe njegove, in lahko jih poznajo, ker živijo med narodom in z njim govorijo z prijetno domačo besedo. Kar govorijo, tega so prepričani, narod pa posluša njihove besede, ktere verjame v zaupanju in ljubezni do svojih prvakov.

Vendar poprej imenovani nasprotniki pravijo: „narod želi kaj drugega, narodu ni mar lastna narodnost.“ Od kod tudi to vejo? Udje naroda ali molčijo, ali pa govorijo enoglasno s svojimi vodniki; tedaj nasprotniki naroda v sladki navadi — lažejo. — Nasprotniki narodnosti sicer pravijo, da te ideje so sanjarije nekterih, in širokoustenje zopet nekterih iz osebnih namenov. — Kteri so pač ti osebni nameni? Narodu svojemu koristiti, mu po vsi moči k sreči pripomagati, mora iz hvaležnosti biti vsakega osebni namen, in to je namen tudi narodnih mož. Ali da bi s svojim prizadevanjem hotli narodu škodovati, bi morali po katerem narodnem so-

vražniku močno močno biti podkupljeni s težkim zlatom, ali zagotovljenimi visokimi častmi. Tega jim pa očitali niso tudi najhuji nasprotniki, kteri tudi spoznati morajo, da govorniki naroda nimajo drugega povračila svojega truda, kakor čast med narodom in lastno zavest dobrih del, — drugega sladkega nič, temveč za privržek marsikaj grenkega, kar pa ne pride iz naroda.

Komur pa je mar pozvediti želje in zadeve bodi si kterelega naroda, na koga naj se obrne?

Odgovor na to nam je tako lahek, kakor vprašanje važno; ko največa zmota v presoji javnega življenja je slabo znanje zadev in neprepričaven poduk o stanju državljskih želj, ker napčno in nestanovitno je, kar se zida na negotove ali prazne podlage.

Lahko se bo v teh rečeh resnica odkrivala, ko bo državljanska čednost vès narod prešnila, ko bodo po neodvisni volitvi v deželski in državni zbor prihajali možje, ki pravi stan domovine poznajo in se ne bojijo govoriti čiste resnice. To se pa počasi godí; kakor tisti, ki ravnokar črke pozná, še precej časa potrebuje, da se gladko brati naučí, tako potrebujemo tudi mi, ki smo pred kratkim ustavne pravice dobili, še mnogo skušinj, preden bomo popolnoma ustavni velike države vredni, na-njo ponosni, svobodoljubni državljani.

Ta preskušinja, ta preroditev bode v Avstrii posebno važna in zanimiva, ne samo zavoljo maloletnosti ustave, s ktero polovico dežel nastopi poprej nenavajeno razvitje, ampak posebno zato, ker imamo toliko različnih dežel po legi, velikosti, šegi in narodnosti prebivavcov in zgodovinski preteklosti. Povsod se bodo pri ohranjeni prostosti jezika resno, oestro pretresovale javne zadeve in ustavne naredbe; časnikarsko prepiranje, kadar le bo orožje povsod enako, bo nahajalo mnogo bravcov in vedno več prijatlov ali nasprotnikov.

Kakor je že večkrat bilo izrečeno, da ustavna vlada mora imeti nasprotno parlamentno stranko; tako ravno je v ustavni državi spodobno pretresovanje javnih državnih ne samo koristno, temuč potrebno, in nikakor ne sme vtihniti, ker ono ravno je živa priča zrelosti in sposobnosti državljanov za dobro ustavno vlado.

Ravno v Avstrii, ki je tudi v mnogih drugih rečeh malo podobna zahodno-evropejskim državam, se čudno razkazuje, da se delijo prijatli napredka v dva tabora, med tem, ko stojé drugod napredkaljubni možje v enem, zagovarjavci ostaje pri starem pa v drugem taboru. Kakor resnično je tedaj, da zdaj zaželjena ustavna svoboda ni edina, tako gotovo je tudi, da svoboda, s ktero bodo zadovoljni vsi avstrijski narodi, ne bo se smela stvariti po podobah v unanji h ustavov, pa tudi ne po željah enega avstrijskega naroda samega. Ne na videz ne v duhu ne sme en narod predpravice imeti pred bratinskimi narodi in posebno zavoljo manje množine se ne sme en narod za drugega postavljati. Mati Avstrija mora vse sinove enako ljubiti; izpeljava narodne enakopravnosti mora, ako hoče biti država mogočna, srečna in slavna, popolnoma in odkritosrečno obveljati. Avstrija, ktere naras in ohranitev ima v sebi toliko nepričakovanih dogodkov, v kterih se neka posebna previdnost skazuje, Avstrija je imela v nevarnih časih toliko čudne sreče, v navdušenih dobah toliko poprej neznane moči, da že iz preteklosti moramo soditi, da je v sedanjih prestopnih časih brez vse nevarnosti, in da bo tudi iz njih stopila močna in slavna. Pa poprejšne sile bile so huje od sedanjih: takrat so se očetje naši junaško bojevali zoper vnanje sovražnike, ki so nas od vseh strani napadali; zdaj pa je nekaka zdražba med brati, med sočleni ostala iz zgolj neporazumljenja in premalo spoznanja nas samih in svojih sobratov v eni državi.

Ne bom ponavljal očitanga narodov med sabo, ker so vsakemu znane, pa naj bi se raje pozabiti mogle. Hvala razširjeni prostosti očitnega razodevanja političnih misel,

kmalo bodo po umnem, ljubeznjivem, ne strasti budočem pretehtovanji naših razprtij bratinske mednarodne čutja blago navdihnile vse državljane; vsi rodovi bodo stali med sabo vsi za enega eden za vse, in v srcu in besedi se bodo ponosno čutili Avstrijane, in zvonaj mej državnih bo beseda: „Avstrijan sem“ obujala čast in spoštovanje. Mnogoponavljanje besede imenitnega Slovana „Avstrijo bi morali vstvariti, ako bi je ne bilo“, bodo takrat še le popolno veljavo zadobile, ko bo vsakemu državljanu ali je Slovan ali Roman, Nemec ali Madjar ponos biti ud carstva v evropinem srcu, in takrat bo Avstrija v resnici Evropino srce, živobitno junaško srce. Kratek se mi zdi prestopok do tiste dôle. Nadležnosti dnarstvene, prepiri in nezaupnost med narodi naglo bodo izbrisani, kadar je obveljala resnična enakopravnost vseh narodov, kakor jo tirjajo neovržene pravice nekdanjosti in tirjatve sedanjosti. (Kon. prih.)

Pri dovršenji šolskega leta.

Ure bodo kmalo odbile,
Vélki srpan bliža se,
„Dies irae, dies illae“
Bodo se razširjale.

Marsikteri spričevalo
Vzel z veselo bo rokó,
Al še več jih godrnjalo
Bode, da je preslabó.

Ta bo djali: „Kaj dvojke šteri?
Dobro so me stisnili!“
Uni tamkaj: „Pri moj' veri,
To se mi pod nos kadí!“

„Oh, kaj bodo očka djali?
Jaz med svoje se bojim.
Mati bodo se jokali,
Ker narobe vse storim.“

Tretji spričevalo slabo
Kar raztrgal bo srdit:
„To ni za nobeno rabo,
Pojdi, cunja, se solit!“

In četrti bo kaj kvasil
Čez pravico, učitelje,
Al Matevž se bo oglasil:
„Ni tako, nikakor ne!“

Malo kdo bo djali resnico,
Da se prava mu godí,
Ker je držal za pšenico,
Kar še prazna slama ni.

Toraj naj ne veselí se
Žetve, kdor ni pred sejal!
Drugo leto naj zbudí se,
Kdor je letošnje zaspal!

Vam pa, učeniki dragi,
Ki se trudili za nas, —
Hvala vam za nauk preblagi,
Dolgo živi Večni vas!

Alfonz Vilhar.

Lepoznansko polje.

Nočajski zmaj.

Pripoved iz srbske vojske.

(Dalje.)

Čupić in Todorović ostala sta sama v sobi; oba sta molčala; vsak je nekaj premišljeval.

Zadnjič povzame Stojan besedo: „Brate! nekaj mi je na srcu.“

„Govori brate!“ — reče Todorović; „kar imaš skrivnega na srcu, ni dobro, da zamolčiš.“

„Todorović!“ — reče Stojan — „ti imaš lepo in ljubeznjivo sestro; take lepote nisem vidil ne v celi Srbii, čeravno Srbija lahko ponaša se z lepimi dekleti“ — in obmolkne.

Todorović si poravná pas in reče: „Govori brate!“

„Kri mi je vroča in srce zmirom na jeziku“ — nadaljuje Stojan nekoliko ognjen — „kar ima biti, bo; jez ljubim tvojo sestro!“ — izdihne.

Peter vzame z glave fes, iztoči v kupico ostalo žganje, izpije polovico, polovico pa dá Stojanu: „Nagni, mili pobratime! na srečni zakon z dekletom.“

Stojan nagne in podasta si roke in poljubita se na čelo.

„Jela je na vrtu“ — reče mu Todorović, in Čupić odide na vrt, vojvoda pomoravski gré, da razredi, kar je treba za napad na Beligrad.

Solnce bilo je skor že zašlo; zlatni njegovi žarki poljubovali so še teme Kablaru in Ovčaru, kakor da bi težko ločili se od nju. Za malo se vsa Srbija zavije v nočno haljino.

Todorović odide v sobo, da si vse naprave in orožje priredi. Stojan sedel je pri oknu in gledal v mrak, kakor da bi hotel, da se z nastajočo nočjo sprijazni in poprijatli za vekomaj. Noč mu ugodi; zakaj naselila se tudi njemu v srce je noč, tamna-polna skrbi. Prihod Todorovićev predrami ga iz misel.

„Brate Peter!“ — reče in mu podá desnico. „Jelino srce ni za-me stvarjeno!“

„Žensko srce“ — odgovori Todorović — „raztopi se, kot vosek — pred hrabrim, vrlim možem; ona mora najprej utrditi se, da bo sposobna za prvo ljubav. Pusti to, brate, to se še vse zgodi ž njo.“

Stojan jame majati z glavo. „Ali jez“ — mislil si je — „ne bom nikdar njen in ona ne moja; Bog daj, da bi ne bilo tako.“

„Kaj premišljuješ, brate?“ — ga vpraša Todorović nekoliko razdražen.

„Pustiva to!“ — reče Stojan in prebriše si z dlanjo lice; naj se dogodi, kar hoče; „naju dveh, Todorović, ne bo nič ločilo, kaj ne, da ne?“

„Nič brate!“ — pritrdi Peter — „pri Bogu in Materi Božji, da ne!“

Todorović odide po svojem pravilu, Stojan pa se zopet zamisli, in zamišljen začne urno hoditi gori in doli po sobi.

Noč bila je jasna, nebo posuto z zvezdami, kakor zelene gore z ovčami. Poslanci začno vračati se eden za drugim. Po gori bil je viditi ogenj in streljanje čulo se je, kar je bilo bližnjim vasem znamenje, da jih vojvoda kliče k orožju. Okoli Dobrinje je vse potihnilo. Vsaki je počival še za majhen čas, ker pred belim dnevom morajo odriniti k severju, da ukroté spahije bosniške in razvijó zastavo srbske svobode na zidinah slavnega Belega grada.

Izza zadnjega kraja Todorovićeve hiše prikaže se ženska oseba kakor senca in zagrnjena v širok plajšč jo zavije proti bregu po tisti poti, po kateri je bil prišel Čupić. Nihče je ni opazil; al da jo tudi kdo opazi okoli polnoči, bil bi se prekrizal in odvrnil od nje svoje okó; zakaj kaj bi to bilo družega, mislil bi si, kakor coprница, ki noč za nočjo obiskuje vas, da stopi v hišo, kjer mati ne bedí pri nezmožnem otroku, in se sklone nad zibelko, ter čuva nad otroci.

Kar naenkrat se prestraši. Dozdeva se ji kakor bi ji je bil kdo za petami. Ogleda se. Pa ni bilo nikogar; vetrič zibal je in tresil koruzno pérje, in moravski valovi pluskali so ob bregu. Dekle se umiri, čeravno se ji je dozdevalo, da je senca, ko se je ogledala, umaknila se v koruzo. Upré oči bolje na ono mesto, pa senca se ni gibala. Gré dalje. Ko je skor prispela že na griček, naenkrat začuje sopet, kako se je sipalo za-njo drobno kamenje, kar je bilo toliko večé čudo za-njo, ker ona z lahko svojo nožico ni ne kamenčka premaknila. In zopet se preplaši, toda se ne ogleda; zakaj kraj loga, ki je bil kakor vhod v stoletni gojzd in temno goščavo, stal je junak, ki jo je čakal z odprtim naročjem. Ko do njega pride, vrže se mu v naročje.

Na prvi hip bilo je moč spoznati Turčina, bosniškega bega. Dragoceni njegov turban, — pa čudno! na vsem svetu tak, kakor uni, ki ga je Stojan Čupić prinesel v Dobrinjo — njegov z zlatom všiti lahki pas, za pasom svitlo orožje, da je bila lepota pogledati ga, vse to neznano je vleklo oko na-nj. Al njegova ponosna postava, njegovo obličje, v katerem se je slikala neizrečena milina, posebno pa žive njegove oči, dve žarke zvezdi, predstavljale so mladénca, ljubljénca deklíškega, ki je bil gotovo duša mosleminskih kadun (turških žen), pred katerimi je tudi kristjansko dekle, kadar ga je pogledalo, moralo strmeti hoté ali nehoté.

„Roža damascenska! ki te je prerok presadil v temne loge srbske, da oživiš njegovega ljubimca dušo!“ — pozdravi mladeneč dekleta, in jo milo pritisne k srcu. Jez sem že mislil, da se moje okó ne bo utapljalo v tvojih milinah, pa glej! Zvezdi tvojih oči razsvitlujete notranjo

da se živali, na priliko, gorilla *) in slona (elefanta), ktera bežita oba pred njimi, tako se jih bojita. Tudi zamorci se jih smentano bojé in bežé pred njimi, zakaj kar one napadejo, uplenijo vse in oberó do belih kostí. Štruse, pse, rise, antilope — te premagajo naenkrat in potlej jih oberó, le kostí jim ostajajo.

Na poti so pa ponoči in podnevi te živali, in kadar se bližajo kaki vasi, pusté zamorci vse, kar imajo, pa bežé, mravlje pa se spravijo po hišah in pomoré in oberó vse, podgane, miši in kar je mesenega. Podgana, če je še tako velika, oberó jo v malo minutah; rastlin se pa ne dotaknejo. Pa skačejo za plenom, zgrabljajo ga s pilastimi čutnicami in potlej objedajo. Kogar vgrizne kaka taka mravlja, ga zeló boli. Dišé pa hudo. Dolge so najmanjše pol palca in rudeče ali tamno rujave. V eni rajdi jih je veliko. Du Chaillu jih je gledal celih 12 ur, ko so šle mimo njega, in ni se pretrgala vrsta nič.

Pa neko drugo pleme je še teh mravelj. Te so pa še večje; nahajajo se doli pod ravnikom (aequator) in so sivo-bele, glave imajo pa črno-rudeče in grizejo tako hudo, da kar trgajo meso s plena; so pa počasnejše od unih in jih ni toliko.

Nšellelay ali bele mravlje, te pa ne napadajo ljudi in živali, ampak živé od rastlin in ne morejo strpeti solčne svetlobe.

Rudeče drevesne mravlje živé po drevji in ga objedajo in obgrizujejo, da se usuši drevo, nad katero so se spravile. Spravljajo se nad veje najgostejše, lepijo liste in narejajo iz njih posodice, mošnji enake, in v njih potlej gnjezdijo. Teh se tudi bojé ljudje in živali, zato ker boli, če ugriznejo.

Ene so črne. Te gnjezdijo tudi po drevesih. Gnjezdo je dolgo 2 čevlja, počez pa en čevelj; znotraj so mostovži, pota: na-nje ležejo jajca, na njih delajo in odgajajo mladi zarod. Da dež ne premoči gnjezda, napravijo nad-nj streho iz listja.

Podgoriški.

Učilišče za gospodarstvo in gojzdnarstvo v Križevcu na Hrvaškem.

„Novice“ so že nekolikrat omenile, da v Križevcu na Hrvaškem je velika teoretično-praktična učilnica za vse razdelke kmetijstva (gospodarstva). Ker pa tudi mi Slovenci moremo veseli biti, da tako blizo nas imamo zdaj tako važno narodno šolo, kakor je dosihmal le ena v Avstrii bila za Nemce, namreč v ogerskem Altenburgu, hočemo o tem učilišču bolj na drobno govoriti, nadjaje se, da v prihodnje utegne marsikterega mladenča našega gospodarski poklic doli v Križevcu peljati, ki sedaj, kar se je železnica odprla, ni deleč od nas, in kjer slavni gosp. Dragotin Lambl s skušeno roko vodi ravnateljstvo tega učilišča, ki obsega blizo 700 oralov različnih zemljišč.

Učilišče to razpada v dvoje: eno je viša učilnica, ki ima dva, obzirno tri tečaje. Tu se učijo od računstva in merstva začemši vsi nauki, ki so v zvezi z gospodarstvom in gojzdnarstvom (šumarstvom). Mladenči, ki se učijo samo gospodarstva ali samo gojzdnarstva, ostanejo v učilišču 2 leti; ki pa se učijo obojega, ostanejo 3 leta. Kdor želí v to šolo sprejet biti, treba da je dovršil 17. leto, da je zdravega telesa, poštenega obnašanja in da je izučil se nižjo triletno realko ali nižjo gimnazijo; sicer mora še dokazati, da se je kake 2 leti vadil gospodarstva ali gojzdnarstva; če pa je više šole dovršil kakor ravno pred omenjene, zadostuje enoletna prejšna gospodarska vaja. Za naukovino plača gospodarsk učenec vsako leto 30 fr., gojzdnarsk učenec pa 20 fr.

Šolsko leto tega učilišča začne se 16. oktobra.

Druga šola na tem učilišču je kmetijska šola za kmetijske fante, ki se ratarnica imenuje.

Učenci ratarnice stanujejo in se hranijo (živež imajo) v tej hiši; za vse plačujejo na leto 120 gold. — Učenje v tej šoli trpi 3 leta in se začanja vsako leto o veliki noči. Učijo se fantje računati, brati in pisati, naravoslovja, početkov merstva in posamesnih nauk kmetijskih, in sicer tako, da vsaki dan pozimi tri ure, poleti eno uro se učijo učenci v šoli, sicer pa se vadijo djansko (praktično) na polji in ostalih gospodarskih mestih pozimi 6, poleti 10 ur vsaki dan.

Vsi nauki v višem učilišču in v ratarnici se razlagajo v hrvaško-srbskem jeziku, čisti slovenščini zlo podobnem, tako, da jezik ne more nikogar naših ljudi strašiti, da bi ob kratkem ne razumeli vsega popolnoma.

Nekaj o liberalni in národni stranki.

Dobrovoljno premišljevanje za gospoda in kmeta.

(Konec.)

Kakor šege, časi slavnih dób in zapada narodov, tako se v zgodovini vrstijo tudi idéje (misli).

Malopridna, pozabljivost vredna je dóba, ktera nima nobene vodilne misli; zanimiva in slavna, ktero je vodila navdušenosti polna misel. Polasti se včasi celih narodov neka tiha nezavedena želja; posamesni možje jo uganejo in izustijo, — izrečena misel postane narodno blago in vodilo, in vkljub vsem zaprekam in silnim sovražnikom se širi in širi, z gorečnostjo in pogumom navdaja človeške srca, in ne dá se zatreti, ne dá se ustaviti, dokler ne dovrši v zgodovini mogočnih nepozabljivih djanj. Muoge zgodovinske dóbe to očitno dokazujejo, kar nam bode v poduk.

Bogme! Nastopila je zdaj ideja narodnosti; napočila je zora svetlega srečnega dneva. Ideja že v svojem začetku tako razširjena, močna in budeča toliko navdušje mora imeti ne samo veliko, tudi bližnjo prihodnost. Tista vlada pa, ki novo vodilno misel, ktere tek in utrditev nobena sila ustaviti in le malo časa ustavljati more, prva poprime in spozná, mora veliko veliko prekositi vse druge. Kako bi Avstrija na podlagi te ideje se povzdigniti mogla, komaj z misli morem preseči; takrat bi se uresničile besede o neusahljivih virih avstrijske moči, — takrat bi vladala v deželi svoboda in ljubezen; unanji pa bodo imeli strah, razžaliti našo čast in naše moštvo. Kolikošen bi tudi bil upljiv Avstrije do splošne Evrope! Vrnili bi se tisti časi, ko je „felix Austria“ v svojih rokah imela vladje evropskih držav.

Kaj pa nam more prinesiti prenapeti centralizem?

Naravno je od nekaj, da tiste moči v državi, ki imajo kaj življenja v sebi in so po tem svojem bitji in značaji centralizaciji nasprotne, se toliko bolj ustavljajo ji, kolikor močnejše je prizadevanje, centralizaciji veljavo pridobiti. Največa nasprotnica centralizacije pa bo razširjena omika narodov. Naj je omika na narodni ali na ptuji podlagi, ako le čisti in blazi srčno čutje in krepcá značajnost, obuja narodno čutje in zavest; te pa spodbijate podslombe centralizma, da sčasoma mora sam v se razpasti.

Ako bi kdo centralizem pri toliko njemu nasprotnih stvaréh hotel vedno še izpeljavati, rabiti bi moral za vžugovanje in krotenje teh stvari toliko moči, kar bi jih država komaj mogla podati brez občnega slabenja naravnih pripomočkov. Za negotovo izpeljavo neskušene teorije važno in veliko državo slabiti, pa ni navada dobrega opravnika državljanskih zadev; ampak vlada, kteri je prva skrb blagostanje svojih ljudstev obdrževati in množiti, mora skrbeti, da svoje namene izvršuje tudi po najloži, najvarniši poti. Ktera pot je pa ta v Avstrii, ni mi menda treba ponavljati.

Kar pa posebno nas Slovence zadeva, menim, da bi

*) O Gorilla (Troglodytes Gorilla) drugo pot kaj.

za vlado že v pretečenih časih bilo posebno koristno bilo, ako bi se bila naša narodnost bolj varovala.

Med rodovi avstrijskimi, ki na omenjenem kosu države prebivajo, smo Slovenci najmanjši rod, vendar razdeljeni smo pod Ogersko, Štajarsko, Koroško, Krajnsko, Istro, Trst, Gorico in Benetke; na eni strani so nas nemčevali, na drugi talijancili. Istra, Trst in Goriško je bilo nekdanje vse slovansko; z talijančevanjem pa smo prišli tako deleč, da iz Istre, Trsta in Goriškega gledajo nekteri z zaljubljenimi očmi čez nekdanje slovansko morje na glavbarje laških prekucij, in da Lahi predrzni kričijo, da Istra, Trst, Gorica, kakor tudi Dalmacija so laške dežele, in da vsa zemlja do juliških planin se mora pritakniti kraljestvu laškemu. Take laške baharije sicer za nas nimajo nobene nevarnosti, vendar v tem, da so se izgovorile, leži veliko razžaljenje Slovanov in huda presoja nekdanje Slovencom neprijetne politike v primorju, ktero bi se bilo moralo ohraniti prosto vsega ptujega tako lahko sovražnega upljiva. Kakor se med Lahi kaže poželenje ločiti se od Avstrije, tako se to utegne gojiti tudi drugod. Nemci v zveznih državah po tolikem hrupu za popravo zveze in njeno premembo iz zveze vladarjev v zvezo narodno menda tudi želijo neko laški podobno prekucijo. Ločene dežele se hočejo trdneje in vidniše zvezati; v tem pa Avstrii preti nevarnost za notranjo moč in zunanji upljiv do Nemčije.

Lahom kakor Nemcom se ni kratila narodnost, vendar prvi so se očitno hotli odtrgati od Avstrije; kaj mara, da tudi nekteri v Avstrii želijo, ne ravno odtrgati se, vendar pa v zvezo splošnji Avstrii škodljivo z zunanjo večino nemškega naroda stopiti. Kadar se kaj tacega primeri, takrat bi pač bili Slovenci na jugu, na straži jadranskega morja, in Čehi z Moravci na severji mogočni in dobri branitelji pravic splošnega cesarstva. In koliko ponemčenih Slovincov že trobi nemško zedinjenje! Za-se voljo naj tedaj vlada skrbi, naj se nam Slovanom takraj in unkraj Litve ohrani narodnost slovanska, in naj pomni, da smo Slovani že v nevarnih dobah Avstrijo rešili. Pravica! je geslo ustavne vlade, in mi Slovani jo zanesljivo pričakujemo tudi za-se — pravico vsem narodom eno!

Tako mislimo narodni Slovenci.

Kaj pa nam ponujajo oni „liberalci“?

„Osebnost“ — saj to želimo sami. „Prostost versko“ — to nas Slovincov ne dotika; vsi smo katoliški; katoliška vera nam je narodna; drugod naj si vero ravnaajo, kakor hočejo, nam je verska prostost: nekrateni obstanek pri podedovanju veri. „Ločen je šole od cerkve“ — s tem nas ne morejo vjeti. Mi Slovenci duhovnikom nismo samo za tolikoletno varstvo in brambo maternega jezika veliko hvale dolžni, temuč tudi vemo, da prvič se deca ne sme učiti samo znanosti, ampak tudi pobožnosti in značajnosti, kar je stalno mogoče samo na podlagi verski, in drugič, da ne bomo upljiva do šol jemali tistim, ki so v občini med najbolj omikanimi, in ga prepuščali manj omikanim ali celo narodnim nasprotnikom. Slovenski narod je resen in pobožen; ta teoretični liberalizem pa je skazal toliko nepravčnosti ravno proti naši veri, da se že zavoljo tega Slovenci od njega odtegujejo.

Kaj pa nam jemljejo ti „liberalci“? Njim narodnost ni del in člen svobode, ampak le pritiklina zadnje vrste, več za zdražbo in sejanje razprtij. Da bi se pa narodnost, ki je nepopačenemu srcu tako mila, prav nič ne smela čislati, ampak pozabiti, ne moremo slišati brez ranjenega srca. Ti, ki narodnosti naše ne spoznajo, vsaj svojo spoznajo, ako so kteregega naroda. Ako pa tudi lastnega narodnega čutja nimajo, kako bi naše mogli spoznavati! Ako smo bratje kot ljudje, smo bratje tudi kot narodi. Nosijo sicer ti nasprotni nam liberalci enakopravnost na jeziku, ne pa v srcu, in v napadih na nas besedujejo v edini, veliki, močni Avstrii; toda v nemar puščajo resnico, da Avstrija mora biti edina samo na podlagi edine nekratjene

pravice vseh, velika po izpeljavi od večne previdnosti postavljenih namenov in močna v blagostanji in slogi vseh narodov v ravnomerni delitvi tež in dobrot in vseh složnem trudu za edino, vseobsežno, srečno bodočnost. Sloga med narodi! — bodi naše geslo. Kdor pa z nevednostjo ali brezznačajnostjo ljubezen med narodi razdira, kdor s tem kvari državne namene in ustavlja skuša srečno bodočnost, ta nima človeškega čutja in vreden je zaničevanja.

Značajnost in državljanska čednost, ne samo pobožnost in gospodarska poštenost mora se vcepiti vsem državljanom; ljubezen do domovine, do vse obsežne države mora preseči vsako drugo ljubezen! Vse sebične želje morajo ostati za trudom: zadostiti državljskim dolžnostim. Narodi pa, ako se bodo kje smeli prehitovati, naj se prekosujejo edino samo v zvestobi do cesarja, v ljubezni do domovine, ktera nas živi in krije, do države, ktera nas vse z enako ljubeznijo obsega. Srca, srca! — živobitje domovinske ljubezni nas trdneje veže, kakor mrzli nagibi in preračunjene dobrote; in kaj više srca unema, kaj bolj vžiga junaški pogum, kakor — zavest narodna? Kdor je ni do tega prinesel, je nečimern kozmopolit, ki ga plača le — cekin!

Na goro! *)

Na goro, na goro
Le hiti srce,
Tam gor se za tuge
In solze ne vé.

Le tamkaj na gori
Je vetrček zdrav,
Le gori na gori
Se bodeš krepčal.

Le gori boš čutil
Šumljanje drevés,
Tam gori boš bliže —
Oj! bliže nebès!

Tam gori zasledil
Boš cvetke lepé,
Za kterih žlahnoto
Dolina ne vé.

Le gori boš petje
Modrice poslušal,
Vesetje boš rajsko
Le tamkaj okušal.

Zatorej na goro
Le hiti srce!
Za vse te čutila
Dolina ne vé.

Franciška K.

Originali iz domačega življenja.

Spisal Valentin Zarnik.

III.

Čudni možje.

(Dalje.)

Konec pretečenega julija, pripoveduje na pol dohtar gospod Lim, pravi France: Veste kaj, ljubi moji, jez ob velikih vakancah nikdar v svojem življenju domá za pečjo ne čepim, temuč zmiraj na to ali na to plat udarim, da se enmalo po širokem svetu ogledam. Povsod sem že bil, na Gorenskem in Dolenskem, na „A-roškem“ in tudi na zgornjem z obilnimi krofi obdarovanem Štajarskem, tudi med brate Hrvate sem že šel pogledat, le zgornje Avstrije in Solnograda še nisem vidil; tje me letos fantazija vleče, tū je sredotočje mojih naklepov za letošnjo dvamesečno vojsko. Zavrtil se je od veselja na peti in začel po znanem Götheovem: „Kennst du das Land“ itd.

Poznaš ti le deželo,
Kjer stojé samostani nepopačeni?
Kjer so čebri namest z repo kisló
S cekini do vrha ti natlačeni?

Vse bi bilo dobro, mu zavrnem jez, nadaljuje Lim, samo do kdaj bomo še le popotne liste iz Kranjskega dobili, če se zdaj le za-nje oglasimo, ker brez tega nas precej drugi dan zaprejo; saj veste, kako gré to natanko. Godilo se je to v najlepšem cvetju Bachove sisteme.

To je pa moja skrb — se prekanjeno Môdrôs nasmehljá — za popoten list naj vzame vsak eno krtačo in

*) S to pesmico se je oglasila sopet druga domorodkinja, — vesel dokaz, da se novo življenje zbuja v logih domačih.